

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Architectenwoning Marie-José Van Hee in Gent

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Architectenwoning Marie-José Van Hee, Gent, Varkensstraat 7-9 –
monument

Onderwerp

Benaming: Architectenwoning Marie-José Van Hee

Adres of ligging: Varkensstraat 7-9, Gent

Dossier

Type dossier: beschermingsdossier

Dossiernummer: 4.001/44021/162.1

Objectnummer: 4.01/44021/1473.1

Inventaris Onroerend Erfgoed

URI Inventaris Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/309654>

Samenvatting

Naar aanleiding van een ad-hoc aanvraag werd de beschermingswaardigheid van de architectenwoning van Marie-José Van Hee in Gent onderzocht. Hieruit bleek dat de woning een noodzakelijke en betekenisvolle aanvulling is op het beschermde bestand van Vlaanderen als een herkenbaar bewaard architecturaal meesterwerk van één van Vlaanderens meest invloedrijke architecten uit de late 20ste eeuw. Het monument heeft cultuurgoederen die besproken en gemotiveerd worden in bijlage 6.2. Cultuurgoederen.

Datum

28/10/2025

Evert Vandeweghe

INHOUDSTAFEL

1.	AANLEIDING TOT DE OPMAAK VAN HET DOSSIER	4
2.	BESCHRIJVEND GEDEELTE	4
2.1.	Ruimtelijke context.....	4
2.2.	Historisch overzicht	4
2.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken	5
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	7
2.5.	Juridische toestand.....	7
2.5.1.	Onroerend Erfgoed	7
2.5.2.	Omgeving.....	7
2.5.3.	Natuur en Bos.....	7
3.	Evaluerend gedeelte	7
3.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden.....	7
3.1.1.	Architecturale waarde	7
3.2.	Keuze van het type bescherming.....	10
3.3.	Afbakening van de bescherming.....	11
4.	Beheersvisie	11
4.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	11
4.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	11
4.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	12
5.	Bronnen	12
6.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier.....	13
6.1.	Documentatie	13
6.2.	Cultuurgoeederen	13

1. AANLEIDING TOT DE OPMAAK VAN HET DOSSIER

Dit beschermingsdossier is opgemaakt naar aanleiding van een ad-hoc aanvraag en werd begin juli toegevoegd aan de beschermingskalender 2025. De woning werd bij eerdere thematische onderzoeken naar architectenwoningen en naoorlogs erfgoed in Gent niet overwogen voor opname in de inventaris of voor bescherming omdat het pand toen nog te jong was (1994-1997). Vandaag is er voldoende tijdsafstand om de erfgoedwaarde en de beschermingswaardigheid ervan correct in te schatten. Bovendien heeft Marie-José Van Hee recent haar ontwerppraktijk stopgezet en dus kan het pand binnen haar volledige oeuvre geëvalueerd worden.

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Ruimtelijke context

De woning is gelegen in de historische Gentse buurt Prinsenhof aan de Varkensstraat 7-9. Aan de achterzijde is het te beschermen perceel verbonden met een recent door Marie-José Van Hee ontworpen volume (2022-2023) aan de Pluimstraat 16, dat kort gebruikt werd door haar architectenbureau (zie bijlage 6.1., foto 13). Oorspronkelijk maakte dit perceel ook deel uit van de woning (tuin en parkeerplaats) maar het maakt geen deel uit van de bescherming.

2.2. Historisch overzicht¹

Op deze plek bevonden zich vier arbeiderswoningen (Varkensstraat 1-7), mogelijk deels met 17de-eeuwse oorsprong (zie bijlage 6.1. foto 1-3). Eind 20ste eeuw waren deze echter sterk vervallen. Vanaf begin jaren 1990 maakte architecte Marie-José Van Hee – die in één van deze huizen woonde – een ontwerp voor een nieuwbouwwoning met kantoor op deze plek. Marie-José Van Hee studeerde in 1974 af aan het Sint-Lucasinstituut in Gent waar ze vanaf 1991 docent werd. Na een periode als freelance ontwerper gewerkt te hebben, onder andere voor Groep Planning, startte ze in die periode ook haar zelfstandige architectuurpraktijk in Gent.

Op 4 november 1994 werd het ontwerp bij de bouwaanvraag opgemaakt (zie bijlage 6.1. foto 4-10) en in 1997 volgde de oplevering.² Bij de uiteindelijke realisatie werden enkele kleinere wijzigingen doorgevoerd ten opzichte van de ingediende plannen.³ Bepaalde zaken, zoals de twee douchekamers op de bovenverdieping van de straatvleugel, bleven onuitgevoerd (zie bijlage 6.1., foto's 9 en 11-12).

Sinds de oplevering in 1997 bleef de woning vrijwel ongewijzigd bewaard met uitzondering van enkele recente, tijdelijke ingrepen om de woning meer toegankelijk te maken voor mindervaliden.

¹ De historiek is gebaseerd op: INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2025: *Architectenwoning Marie-José Van Hee* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/309654> (geraadpleegd op 4 juli 2025).

² Stad Gent, dossier 1994/676 ASTVEROS Beslissing 20 april 1995 - Vergunning - College Behandelende overheid College het oprichten van een woning met kantoor na het slopen van 4 woningen.

³ Zo werd het toilet naast de badkamer gesupprimeerd – de vrijgekomen ruimte werd geïncorporeerd in de badkamer – en in plaats daarvan werd een buitentoilet voorzien. Andere aanpassingen bij uitvoering zijn onder andere de plaats van de buitentrap achteraan, en de noordelijke deur in de voorgevel, die op plan monumentaler was.

2.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De architectenwoning van Marie-José Van Hee is een rijhuis bestaande uit twee vleugels: een straatvleugel en een dwarse, zuidelijke vleugel met een lager vloerniveau, naar verluidt een herinnering aan het vroegere woonhuis op deze plek. Beide vleugels tellen twee bouwlagen maar hebben een verschillende hoogte: de straatvleugel heeft een bijna dubbelhoge begane grond en een overstekend zadeldak van rode dakpannen met een dermate lichte helling dat dit dak amper zichtbaar is vanaf de straat of de tuin. Aan de tuinzijde heeft dit zadeldak onderaan twee rijen glazen dakpannen ter hoogte van de sanitaire ruimtes. De dwarsvleugel is lager en heeft een overstekend lessenaarsdak, ook met rode dakpannen.

Beide vleugels omsluiten een tuin die verder, aan de noord- en westzijde, begrensd wordt door een gecementeerde bakstenen muur waardoor een buitenkamer of besloten binnentuin (hortus conclusus) ontstaat, een fundamenteel onderdeel bij Van Hees woningen. Een eenvoudige deuropening in de achterliggende muur verbindt dit perceel met het achterliggende perceel (met een recente realisatie van de hand van Marie-José Van Hee).

De binnentuin (buitenkamer) is grotendeels betegeld met onregelmatige flagstones met plaats voor beplanting (kruiden en struiken), een verhoogde, rechthoekige, betonnen waterpartij, en een boom (quercus silex of steeneik) die herinnert aan een vroeger exemplaar. Deze boom bepaalt mee de architectuur: een eerste ontwerp met dwarsvleugel aan de noordzijde werd gespiegeld om de boom te kunnen behouden. Het onderscheid tussen huis en tuin wordt verzacht door de toepassing van een druivelaar tegen de galerij van het hoofdvolume en doordat de natuurstenen vloer van de woning doorloopt in het terras.

De straatvleugel bevat op de begane grond een leefruimte en op de eerste verdieping een flexibel in te delen appartement dat toegankelijk is met een trap vanaf de noord- en de zuidzijde. De zuidelijke dwarsvleugel bevat twee bouwlagen met op de begane grond vanaf de straat achtereenvolgens een inkom, de keuken en het sanitair (douchekamer), en op de verdieping een trap, bibliotheek en slaapkamer. Achteraan dit volume is nog een buitentrap voorzien die uitgaat op een klein bakstenen volume met een buitentoilet als herinnering aan de vroegere toestand met de arbeidershuisjes.

De straatgevel integreert zich in het straatbeeld qua hoogte en materialiteit (baksteen met grof geborstelde, lichtgrijze bastaardmortel) maar behoudt tegelijk een zekere architecturale autonomie door de quasi-symmetrische opbouw. Centraal in deze gevel bevinden zich vijf verticale vensters met driedelig schrijnwerk in het gevelvlak. De relatief hoge plaatsing van deze ramen garandeert lichtinval en uitzicht maar verhindert tegelijk inkijk. Links en rechts in deze gevel bevinden zich verdiepte deuropeningen van verschillende breedte, uitgewerkt in hout (verticale planken) en met verticaal ingedeelde bovenlichten. Net onder het dak bevindt zich een verdiepte, gevelbrede raamconstructie, opnieuw verticaal ingedeeld, die het dak ondersteunt. Boven de twee deuren is deze raamconstructie lager doorgetrokken, en bevindt zich een horizontale rechthoekige opening in de baksteengevel. De verdiepte openingen tonen een ontdubbelde gevel.

De twee tuingevels worden op de begane grond met elkaar verbonden door een overdekte galerij met rechthoekige, betonnen pijlers. De tuingevel van de straatvleugel wordt op de begane grond geopend met drie tweeledige raamdeuren en door twee horizontale, rechthoekige vensters net boven de galerij. De tuingevel van de dwarsvleugel is op de begane grond volledig geopend, met verticale indeling. Op de bovenverdieping van beide vleugels bevinden zich net onder het overstekende dak vensters met tweeledig schrijnwerk. De bibliotheek en de achterliggende slaapkamer worden bijkomende verlicht door enkele hoog geplaatste vensters in de zuidgevel.

Al het schrijnwerk is specifiek voor deze woning gerealiseerd naar ontwerp van Marie-José Van Hee. Opvallend zijn vooral de tuindeuren en -ramen die houten en stalen kaders combineren en die hang- en sluitwerk hebben in de draaiende delen. Het houten schrijnwerk is geschilderd met Jotun 0731 Demihvit NCS 1404-Y05R. Het staal is geschilderd in zinkverf (Zinga), het glas is overal enkel omwille van de lichtinval, met uitzondering van de keuken en de douchekamer (dubbel glas).

Het interieur van de woning en met name de imposante leefruimte wordt bepaald door een opvallende constructie van betonnen pijlers die onder het vloerniveau verbonden zijn met ribben. Deze rechthoekige pijlers zorgen voor ritme en voor een ontubbeling van de wanden, net zoals nissen en ingemaakte kasten. Die laatste dienen ook ter isolatie. Enkele zorgvuldig geplaatste gevelopeningen zorgen voor een bestudeerde lichtinval. Opvallend zijn ook de lange zichtassen doorheen de woning, bijvoorbeeld op de eerste verdieping van de straatvleugel, de op beide verdiepingen van de dwarsvleugel.

Qua materialen en coloriet kenmerkt het interieur zich door natuursteen voor de vloeren op de begane grond en trappen, hout voor de vloeren op de verdiepingen (eik gerecupereerd uit treininfrastructuur), zwart geschilderde houten plafonds, groen geschilderde houten kasten (Farrow & Ball: Calke Green nr. 34), betonnen pijlers, beige geschilderde wanden (Farrow & Ball: Slipper Satin nr. 2004) met uitzondering van de donkergrijze wand aan de open haard in de woonkamer (Farrow & Ball: Granital Keim nr. 9541) en wit geschilderd schrijnwerk (Farrow & Ball: All White nr. 2005). Op de begane grond is een verniste plint toegepast, aangepast aan hoogte van onderste natuurstenen trede. De elektrische verlichting bestaat vooral uit eenvoudige peertjes, aan elektriciteitskabels (bijvoorbeeld in de woonkamer en de keuken) of ingewerkt in vierkante openingen in het plafond.

Naast de al vermelde interieurelementen zoals ingemaakte kasten en wand-, vloer- en plafondafwerking, hebben een aantal ruimtes nog bijkomende waardevolle elementen zoals

- de keuken: het speciaal ontworpen spoelbakmeubel met zwarte (Zellige) tegels en rechthoekige lamp, en de zwart betegelde nis voor een los fornuis;
- de leefruimte: de haard;
- de badkamer: een lavabo met rechthoekige lamp en de met mozaïek betegelde inloofdouche. De WC en de achterliggende donker geschilderde uitbouw zijn recente toevoegingen zonder erfgoedwaarde;
- de bibliotheek en aanpalende slaapkamer: boekenrekken, een ingewerkte open haard en luiken aan de binnenzijde van de ramen en in de muuropening tussen bibliotheek en woonkamer.

Ook de bovenverdieping van de straatvleugel heeft een interieurafwerking die aansluit bij de rest van het huis, onder andere de houten vloer, de ingebouwde kasten, de ontubbelde achtergevel met nissen, en de vierkante openingen in het plafond voor verlichting. Maar deze verdieping bleef deels onafgewerkt, in het bijzonder de twee doucheruimtes (zie plannen in bijlage 6.1., foto 11-12). Deze verdieping is momenteel opgedeeld met een noordelijke en zuidelijke kamer.

Op de begane grond werden recent enkele ingrepen uitgevoerd om de woning meer toegankelijk te maken zoals de toevoeging van zacht lopende houten trappen en handleuning, deels op groen geschilderde houten planken. Deze toevoegingen hebben geen erfgoedwaarde.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt, is vastgesteld tijdens plaatsbezoeken op 27 januari 2025 en 8 juli 2025. De fysieke toestand is op die momenten fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Behoudens verborgen gebreken, bevindt het gebouw zich in goede bouwfysische toestand. De noordelijke traphal vertoont sporen van vochtschade maar de oorzaak hiervan is naar verluidt opgelost.

2.5. Juridische toestand

2.5.1. Onroerend Erfgoed

De woning is gelegen in de vastgestelde archeologische zone "Historische stadskern van Gent" (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11888>) en in de bufferzone van UNESCO werelderfgoed "Belfort, lakenhal en Mammelokker" (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/15013>).

2.5.2. Omgeving

De gewestplanbestemming van het perceel is woongebied met culturele, historische en/of esthetische waarde (CHE-zone). Volgende plannen zijn van toepassing:

- BPA Binnenstad - Deel Begijnhof/Prinsenhof (18 juli 1989);
- Gewestelijk RUP Afbakening grootstedelijk gebied Gent (16 december 2005).

2.5.3. Natuur en Bos

Op de biologische waarderingskaart (BWK) van het Gents grondgebied staat de tuin aangeduid als een complex van biologische minder waardevolle en waardevolle elementen (categorie: tuinen tussen 50 en 250 m² met bomen).

3. Evaluerend gedeelte

3.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

3.1.1. Architecturale waarde

Een internationaal gewaardeerd oeuvre

Architecte Marie-José Van Hee (°1950) geniet vandaag een internationale erkenning die weinig of geen andere architecten uit Vlaanderen te beurt valt.⁴ Ze werd in 2013 genomineerd voor de Nederlandse Abe Bonnemapijs, en in 1999 en 2013 voor de Mies Van der Rohe Europese Prijs voor Architectuur. Verder nam ze op vraag van curator David Chipperfield deel aan de 13de *Biennale di Venezia* (2012). Begin 2017 werd ze geëerd met de RIBA International Fellowship van de *Royal Institute of British Architects* voor haar bijdrage aan de architectuur en in 2024 ontving ze als 15de architect ooit de internationale Alvar Aalto Medal. Eerdere laureaten hiervan zijn wereldvermaarde architecten zoals Alvar

⁴ Zie ook standaardwerken over architectuur zoals DUBOIS 2003, 563

Aalto (1967), James Stirling (1977), Jorn Utzon (1982), Tadao Ando (1985), en Steven Holl (1998). Haar oeuvre is gedocumenteerd in honderden publicaties (het internationaal gerenommeerde, Japans architectuurtijdschrift A+U besteedde in 2021 een volledig nummer aan haar oeuvre) en verschillende tentoonstellingen (in 2025 in het Museum voor Finse Architectuur en het Design Museum in Helsinki).⁵

Daarnaast ontving ze tijdens haar carrière meermaals een provinciale, Vlaamse en nationale erkenning voor haar oeuvre. Tot driemaal toe werd haar een Provinciale Prijs voor Architectuur toegekend (1993 en 2003 – Provincie Oost-Vlaanderen, 2013 – Provincie Vlaams-Brabant). De herstructureringen van het centrum van de steden Deinze en Gent kregen de Prijs Bouwmeester in 2013. Al in 1997 kreeg ze de tweejaarlijkse Prijs van de Vlaamse Gemeenschap voor Architectuur en Vormgeving (samen met Paul Robbrecht & Hilde Daem) en in 2023 ontving ze van de Vlaamse Gemeenschap de Ultima voor architectuur en toegepaste kunsten. Sinds 2008 is ze ook lid van de Belgische Koninklijke Academie voor Wetenschappen en Kunsten.

Hoewel Marie-José Van Hee een heel eigen positie inneemt, kan ze beschouwd worden als deel van een generatie Vlaamse architecten. Deze wordt aangeduid met de term Nieuwe Eenvoud en maakte eind 20ste eeuw internationaal furore door zich terug te plooiën op de essentie van architectuur: ruimtelijke ervaring, lichtinval, designkwaliteit.⁶ Andere Vlaamse architecten die tot deze "stille generatie" behoren zijn o.a. Paul Robbrecht en Hilde Daem (waarmee Van Hee regelmatig samenwerkte), Christiaan Kieckens, Henk De Smet en Paul Vermeulen. Binnen die groep is het oeuvre van Van Hee uitzonderlijk door de uitgesproken tactiliteit of zintuiglijke materialiteit, daar waar andere architecten van deze stroming eerder een zekere immaterialiteit leken na te streven, bijvoorbeeld door een vlakke witte bepleistering. Van Hee vertrekt ook niet vanuit een uitgebreid conceptueel kader maar wel vanuit een oprechte bezorgdheid voor de concrete opdracht en plek.

In de uitvoerige literatuur over Van Hees werk worden heel uiteenlopende invloeden en verwantschappen aangehaald, gaande van Andrea Palladio (1508-1580) en Adolf Loos (1870-1933) tot de Mexicaan Luis Barragán (1902-1988) en de Nederlandse benedictijner monnik Dom Hans van der Laan (1904-1991). Maar ook cisterciënzerabdijen en eenvoudige anonieme architectuur zoals de zuiderse buitenkamers en de typische 19de-eeuwse stedelijke architectuur in Vlaanderen hebben haar beïnvloed, net zoals de geschiedenis van de tuinarchitectuur.⁷ Tegelijkertijd wordt steeds benadrukt dat Van Hee een heel persoonlijk, zelfs tegendraads parcours aflegde en dat haar oeuvre zich kenmerkt door een heel grote consistentie.⁸

Evaluatie van de eigen woning binnen het oeuvre

Tussen 1975 en 2023 werden een 250-tal gebouwen gerealiseerd naar ontwerp van Marie-José. Het merendeel hiervan zijn woningen. Tot op heden werd slechts één andere woning van Marie-José Van Hee beschermd: de Woning Derks-Lowie (1983-1986) die kan gezien worden als de start van haar karakteristieke oeuvre. Haar eigen woning wordt algemeen beschouwd als een hoogtepunt in haar oeuvre. Dit is de enige woning die ze voor zichzelf ontwierp en deze woning heeft – meer nog dan enige andere realisatie – een ruime, internationale erkenning verworven. Zo ontving ze voor deze woning o.a. de tweejaarlijkse Prijs van de Vlaamse Gemeenschap voor Architectuur en Vormgeving in 1997, en een

⁵ <https://www.mfa.fi/en/exhibitions/marie-jose-van-hee-for-sun-and-wind-to-paint-on/>

⁶ Zie: STRAUVEN 1998, 20-25 en VOET, VANDERMARLIERE, DE CAIGNY & SCHRIJVER 2016.

⁷ Van Hee maakte haar afstudeerscriptie architectuur aan Sint-Lucas over de geschiedenis van tuinen en werkte een tijdje bij landschapsarchitect Paul Deroose (VAN HEE in: MERMANS 2016, 99; IBELINGS & STRAUVEN 2000, 104).

⁸ De bespreking van de kenmerken van Van Hees architectuur is gebaseerd op: BORRET 2004, 531-538; BORRET, DELBEKE, JACOBS e.a. 2000: 66-71; S.N. 1985, bijlage 3; HEYNEN 1995, 341-346; IBELINGS & STRAUVEN 2000: 104-109; LOECKX, MANN & BORRET K. 2002: 21-23; 74; PROVO 2002; VAN HEE in: MERMANS 2016, 96-103; VERMEULEN 1993, 9-11, tenzij anders vermeld.

nominatie voor de Europese Prijs voor Hedendaagse Architectuur - Mies van der Rohe Award in 1998-1999. De woning kwam de voorbije decennia aan bod in talrijke tentoonstellingen en publicaties.⁹ In de Taschen-publicatie "100 houses for 100 European Architects of the Twentieth Century" uit 2004 staat de woning naast architectenwoningen van o.a. Hendrik Petrus Berlage, Walter Gropius, Victor Horta, Le Corbusier, Charles Rennie Mackintosh, William Morris en Henry van de Velde. Ook Marie-José Van Hee zelf ziet haar eigen woning als haar meest waardevolle realisatie. Naar aanleiding van deze aanvraag bevestigden ook specialisten als Sofie De Caigny (Hoofd Collectie van Nieuwe Instituut in Rotterdam, voormalig directeur Vlaams Architectuurinstituut) en Koen Van Synghel (KU Leuven) de hoge erfgoedwaarde en de beschermingswaardigheid van de woning die: "*van cruciale betekenis is voor de architectuurgeschiedenis van Vlaanderen en zelfs ruimer (internationaal)*".¹⁰

De eigen woning van Marie José Van Hee is bijzonder representatief voor haar oeuvre. Typische kenmerken van de architectuur van Marie-José Van Hee die we ook in deze woning terugvinden, zijn:

- de ruimtelijke complexiteit en gelaagdheid van het interieur met een afwisseling van donkere en lichte, hoge en lage, en kleine en grote ruimtes;
- het gebruik van de binnentuin als deel van de woning, door de flankerende galerijen en de plaatsing van het toilet in de tuin;
- een prominente aanwezigheid van trappen die een sculpturaal element vormen (met name in de leefruimte) en die mogelijkheid bieden tot alternatieve circulatie;
- het ingekeerde en geborgen karakter van de woning met een duidelijke scheiding tussen binnen- en buiten door middel van dikke, massieve (soms zelf dubbele) dragende muren waarvan de dikte nog benadrukt wordt door diep uitgesneden raamopeningen, nissen en pilasters. Aan de openbare weg tracht ze het evenwicht tussen de privacy van het interieur en het contact met de buitenwereld te bewaren door deze gevels relatief gesloten te houden met een beperkt aantal, precies (lees: net voldoende hoog) geplaatste ramen.;
- het geslaagde evenwicht tussen architecturale autonomie en contextuele integratie. Bij haar eigen woning wordt die architecturale autonomie benadrukt door de quasi-symmetrische opbouw van de voorgevel. Door de beperkte breedte van de straat kan deze gevel echter bijna uitsluitend zijdelings bekeken worden, waardoor de ervaring van die symmetrie (en de architecturale autonomie van het pand) al enigszins getemperd wordt. Bovendien speelde Van Hee bewust in op de bestaande typologie van de panden in de Varkensstraat en op de traditionele gevelindelingen die een zeker gelijkmatig ritme creëren. Zowel de lijstgevel, de gevelafwerking met ruw geborstelde bastaardmortel, als de vorm van de gevelopeningen doen de woning aansluiten op haar omgeving;
- de stilte en de rust door eenvoud, een strakke lijnvoering en het weglaten van elke decoratieve toevoeging. De enige vorm van ornamentiek bestaat uit het ritme, de regelmaat en de herhaling van de architecturale componenten zoals vensters en pijlers, en uit de gehanteerde verhoudingen. Voor die verhoudingen vertrekt Van Hee niet van een vooropgestelde theorie maar ze laat dit matenstelsel bij elk project groeien in relatie tot de context.
- de verfijnde detaillering, bijvoorbeeld van het unieke schrijnwerk;
- richtingveranderingen van de looplijn in het grondplan en verschuivende assen waardoor een sterk visueel contact (perspectieven) tussen de ruimtes ontstaat;
- een belangrijke rol in het interieur voor het licht, dat vaak getemperd wordt, bijvoorbeeld door kleine, hoog geplaatste ramen;
- gelaagdheid, bijvoorbeeld door het ontdubbelen van gevels waardoor het beeld ontstaat van een huis in een huis;

⁹ Voor een overzicht zie: <https://www.mjvanhee.be/work/1990-01-house-van-hee-1>

¹⁰ Mail van Sofie De Caigny aan Evert Vandeweghe, 27 januari 2025; mail van Koen Van Synghel aan Evert Vandeweghe, 30 januari 2025.

- de verticale vensters die een antwoord bieden op de verticale positie van de mens in de ruimte, en die de monumentaliteit van de ruimtes en gevels onderstrepen;
- de zintuiglijke materialiteit. Zo gebruikt Van Hee wel regelmatig bepleistering of kalei voor een mooie licht-schaduwwerking maar deze gevelafwerkingen benadrukken tegelijkertijd hun materialiteit (en dus hun aanwezigheid) door hun textuur en kleur. Zo is de gevel bij haar eigen woning ruw geborsteld met bastaardmortel in een grijzige tint in plaats van een vlakke, witte bepleistering.

De woning bleef sinds midden jaren negentig ongewijzigd en is dus bijzonder herkenbaar. Recent werden enkele ingrepen uitgevoerd om de woning meer toegankelijk te maken (zoals de toevoeging van zacht lopende houten trappen en handleuning) maar deze toevoegingen zijn reversibel. Een vergelijking met de herkenbaarheid van andere woningen van Van Hee is moeilijk bij gebrek aan onderzoek. Maar een ander sleutelwerk uit dezelfde periode – Woning, kantoor en loods Van Hee-Coppens aan de Vaart Rechteroever 201 in Deinze uit 1990-1993 – is recent verkocht en zal vermoedelijk verbouwd worden.

Als volledig door haar op maat ontworpen en uitgevoerde woning, inclusief het unieke ontworpen en op maat gemaakte schrijnwerk (ramen en deuren maar ook heel wat ingemaakte kasten en meubilair), wandafwerking, meubilair en tuin heeft de architectenwoning van Marie-José Van Hee een bijzonder hoge ensemblewaarde .

Marie-José Van Hees oeuvre is enorm sterk bepaald door de lokale context. Zo sluit de architectenwoning heel mooi aan op de gevelarchitectuur van de naburige arbeiderswoningen, zonder in te boeten op haar architecturale autonomie. De historische context van de Prinsenhofwijk – waarop de architectenwoning expliciet inspeelt – bleef tot op heden heel goed bewaard. Bovendien is dit de wijk waar Marie José Van Hee veruit de meeste ontwerpen realiseerde, van de Woning Derks-Lowie uit 1983 tot en met haar architectenbureau in de Pluimstraat uit 2023, beide gelegen vlakbij de architectenwoning.

Conclusie

De architectenwoning van Marie-José Van Hee is een hoogtepunt in haar oeuvre, dat een enigszins aparte maar prominente plaats bekleedt in de recente architectuurgeschiedenis van Vlaanderen, tussen verschillende stromingen in. Typische kenmerken van haar architectuur, die ook aanwezig zijn in haar eigen woning, zijn de ruimtelijke complexiteit en gelaagdheid van het interieur met een centrale plaats voor de trap en de mogelijkheid tot alternatieve circulatie, het gebruik van de binnentuin als deel van de woning, het ingekeerde en geborgen karakter, het geslaagde evenwicht tussen architecturale autonomie en contextuele integratie, de eenvoud, de verticaliteit van de gevelopeningen en de zintuiglijke materialiteit. De woning is bovendien heel herkenbaar bewaard, heeft een hoge ensemblewaarde – zowel exterieur, interieur als afgesloten tuin werden volledig door Van Hee ontworpen – en een hoge contextwaarde door het architecturale concept (integratie) en door de aanwezigheid van heel wat van Van Hees ontwerpen in de onmiddellijke omgeving.

3.2. Keuze van het type bescherming

De architectenwoning Marie-José Van Hee in Gent wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: “een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurobjecten die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde(n).” De bescherming als monument wordt gemotiveerd vanuit het belang van de bewaarde planindeling, interieurinrichting, cultuurobjecten en tuinaanleg voor de erfgoedwaarde.

3.3. Afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De afbakening omvat het volledige perceel omwille van het belang van de tuin voor de erfgoedwaarde (architecturale waarde). Het achterliggende perceel met het architectenbureau aan de Pluimstraat 16 (zie bijlage 6.1., foto 13) wordt niet meegenomen omdat dit een apart ontworpen volume is, dat pas recent (in 2023) werd opgeleverd.

4. Beheersvisie

4.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen. Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming.

4.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een voorzichtig en redelijk persoon te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een voorzichtig en redelijk persoon beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

Specifiek voor houtig erfgoed:

- het goed als een voorzichtig en redelijk persoon beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade. Dit heeft zowel betrekking op de als monument beschermde bomen (stam, kruin en wortels) als op de standplaats waarin ze groeien;
- de fysische toestand van de bomen/struiken/haag/... en hun standplaats regelmatig te controleren en te evalueren en tijdig de meest geschikte maatregelen uit te voeren wanneer een probleem zich voordoet (monitoring);
- regulier onderhoud van de als monument beschermde bomen en zijn standplaats oordeelkundig uit te oefenen (regulier beheer);
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

4.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Als voor de handelingen aan of in beschermde goederen een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen of voor het verkavelen van gronden, een omgevingsvergunning voor de exploitatie van een gedeelde inrichting of activiteit, een vergunning, toelating, machtiging, ontheffing of afwijking overeenkomstig de bepalingen van het Bosdecreet van 13 juni 1990, het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu of het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning vereist is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

5. Bronnen

Archief Marie-José Van Hee, plannen bij de bouwaanvraag van de architectenwoning, 4 november 1994.

BORRET K. 2004: Juiste afstand. De architectuur van Marie José van Hee, *Ons Erfdeel* 47, 530-538.

BORRET K., DELBEKE M., JACOBS S. e.a. 2000: *Homeward. Hedendaagse architectuur in Vlaanderen*, Brussel-Antwerpen.

DE VOCHT S. e.a. 2021: Marie-José Van Hee architecten, themanummer *a+u, architecture and urbanism*, 613.

DUBOIS M. 2002: Marie-José Van Hee, in: *Honderd huizen voor honderd Europese architecten van de XXste eeuw*, Antwerpen, 72-77.

DUBOIS M. 2003: Van Hee, Marie-José, in: VAN LOO A. (red.), *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 563.

HEYEN 1995: Het postmodernisme en de Vlaamse architectuur, *Vlaanderen* 44, 341-346.

IBELINGS H. & STRAUVEN F. 2000: *Hedendaagse architecten in Nederland en Vlaanderen*, Rekkem.

LOECKX A., MANN W. & BORRET K. 2002: *Architectuurmonografieën. Marie-José Van Hee Architect*, Gent-Amsterdam.

MERMANS M. 2016: *Vlaamse architectuur op de scharnierlijn tussen 20ste en 21ste eeuw*, onuitgegeven masterproef Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur UGent.

PROVO B. 2002: *Stil leven in de stad. Huizen van Marie-José Van Hee. 1979-2000*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Faculteit Letteren en Wijsbegeerte UGent.

S.N. 1985: M.-José Vanhee, in: *S/AM* 2.1, bijlage 3.

STRAUVEN F. 1998: Inleiding, in: VERLINDEN J., DUBOIS M., HEYNEN H. e.a. (red.), *Jaarboek architectuur Vlaanderen 1996-1997*, Brussel, 11-26.

VERMEULEN P. 1993: Deze en gene zijde van de muur, in: VANDERMARLIERE K. (red.) *M. José Van Hee. Ontwerpen 1977-1993*, Antwerpen, 9-11.

VOET C., VANDERMARLIERE K., DE CAIGNY S. & SCHRIJVER L. 2016: *Autonomous architecture in Flanders: the early works of Marie-José Van Hee, Christian Kieckens, Marc Dubois, Paul Robbrecht and Hilde Daem*, Leuven.

Mail van Sofie De Caigny aan Evert Vandeweghe, 27 januari 2025.

Mail van Koen Van Synghel aan Evert Vandeweghe, 30 januari 2025.

S.N.2018: Profile [online], <https://www.mjvanhee.be/work/1990-01-house-van-hee> (geraadpleegd op 13 februari 2025).

S.N. s.d.: House Van Hee [online], <https://www.miesarch.com/work/2229> (geraadpleegd op 13 februari 2025).

6. Bijlagen bij het inhoudelijk dossier

6.1. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals oudere foto's, kaarten, postkaarten, archieffoto's, bouwplannen, kadastermutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.

6.2. Cultuurgoederen

De voor bescherming voorgedragen cultuurgoederen zijn in een afzonderlijke bijlage bij het ministerieel besluit opgenomen (bijlage 3). Deze bijlage bevat zowel een oplijsting van de cultuurgoederen, een beschrijving als een motivatie.